

Gejm

Bojan Mucko, Iva Pleše, Tea Škokić

Pojam gejma se na **balkanskoj ruti** rabi posljednjih nekoliko godina, u periodu nakon zatvaranja **koridora** koji je privremeno zamijenio dotadašnje kriminalizirane i opasne pojedinačne prelasko granica, a čijim su se zatvaranjem iregularizirani prelasci nanovo kriminalizirali. Ta je kriminalizacija, zajedno sa sve snažnijom sekuritizacijom kao i nasiljem prema izbjeglicama na granicama, zasigurno usko povezana s nastankom gejma i kao prakse i kao pojma, odnosno s percepcijom prelaska granice kao gejma – ponavljajuće „igre“ s barijerama i teškoćama koje treba nadvladati te *levelima* ili razinama koje u toj igri treba proći.

Termin gejma – koji ovdje, preuzimajući englesku riječ *game* zbog njezine recentne udomaćenosti i u našim jezicima, pišemo u fonetskom obliku – koriste podjednako izbjeglice, volonteri i radnici neformalnih lokalnih i međunarodnih humanitarnih organizacija, kao i krijumčari. Danas se taj neformalni termin, čiju povijest preuzimanja iz konteksta koji nije migracijski, koliko god ona recentna bila, nije lako precizno utvrditi, udomaćio i u vokabularu humanitarnih organizacija, lokalnih vlasti na područjima gdje su smješteni izbjeglički kampovi te novinara koji se bave iregulariziranim migracijama na području Balkana.

Asif, mladić iz Pakistana s kojim smo razgovarali u proljeće 2022. godine u Bihaću, opisao je što za njega znači gejma:

„Za druge je jako teško, ali za nas – to je poput igre. Kada netko igra neku igru, on će ili pobijediti ili izgubiti – neki dođu do Italije, ali mi uvijek izgubimo. Ako netko igra igru na mobitelu i uvijek gubi, neće izbrisati aplikaciju, nego će svejedno uvijek ispočetka pokušati pobijediti, uvijek pokušati pobijediti. Tako i mi – ne želimo se vratiti u Pakistan – želimo pobijediti i jednog dana i hoćemo.“

Lijeva strana kadra - planina Plješivica preko koje dio ljudi u pokretu odlazi u gejma kroz Hrvatsku. Desna strana kadra - ruševna kuća u kojoj su živjeli neki od naših sugovornika pripremajući se za gejma. Bihać, proljeće 2021. Foto: Bojan Mucko

Suvremena gejmfikacija ili igrifikacija iregulariziranih migracija, na koju upućuje upotreba riječi gejma za pokušaje i prelasko granica, donekle se naslanja na sociološko značenje gejmfikacije koja se s jedne strane odnosi na namjerno i svjesno korištenje elemenata igre u neigravajućem kontekstu, a s druge na činjenicu da sama „stvarnost postaje sve igrivija“ te kao takva omogućuje stjecanje različitih vještina poput onih vezanih uz rješavanje problema ili organizaciju, zatim razvijanje motivacije i posvećenosti cilju, kao i „kreativnost; razigranost; angažman; i ukupni pozitivni rast i sreću“ (Hamari 2019). Iako u potpuno drukčijem kontekstu, u kojemu bi bilo ne samo teško nego i krajnje cinično govoriti o ukupnom pozitivnom rastu i sreći, neki od elemenata gejmfikacije, odnosno pozitivnog i namjernog dodavanja elemenata igre u svakodnevnicu ne bi li se potaklo sudjelovanje i pozitivna kognitivna promjena ili promjena u ponašanju (Hamari 2019), svakako su važni za razumijevanje gejma kao ilegaliziranog prelaska granica na balkanskoj ruti. U tom bi se smislu na upotrebu riječi gejma moglo gledati kao na upotrebu zavodljivog eufemizma koji potiče na sudjelovanje u opasnome poduhvatu ali je također i vid krijumčarske manipulacije koja opasni prelazak preko granica predstavlja kao gejma. U svakome slučaju, dok se za dio ljudi u pokretu ovdje radi o riječi koja označava pokušaj (opasnog i zahtjevnog) prelaska granice ali nije vezana uz dodane, igraće ili gejmerske, konotacije, za dio ljudi ona ima i

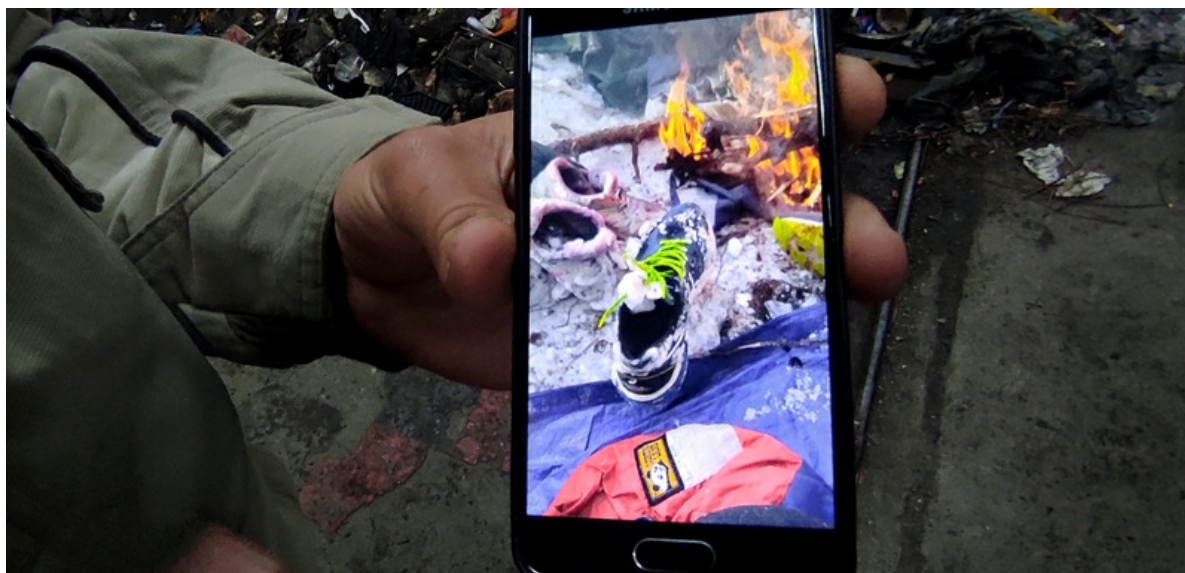
takva značenja te bi se vjerojatno mogla tumačiti i kao oblik svjesnog pojmovnog i drugog olakšavanja teške i po život opasne migracije (usp. Augustová 2021: 203).

Grupa ljudi u pokretu kreće u gejmu. Bihać, prosinac 2020. Kadar iz video bilješke. Foto: Bojan Mucko

Igračkim jezikom, za mnoge je ljude u pokretu ulazak u Europu moguć jedino ilegalno, u ovom slučaju preko balkanskih zemalja, za što su potrebne strategija i taktika u nadmudrivanju tehnološki daleko nadmoćnijeg protuigrača, a rezultat je nepredvidiv do samog kraja. Osim toga, ljudi u pokretu su pozicionirani i kao potencijalna ljudska lovina, što je još jedna asocijacija na igru, koju hvataju službenici granične policije, a u pojedinim slučajevima i samoorganizirane protumigrantske skupine poput štajerske varde u Sloveniji, graničnih patrola u Bugarskoj ili narodnih patrola u Srbiji. Iako asimetričnost odnosa moći između izbjeglica i raznih nacionalnih policijskih snaga (s kojima se susreću na putu) zrcali asimetričnost raspodjele moći između globalnog sjevera i juga, iz perspektive ljudi osuđenih na gejmu – ona je naturalizirana kao jedna od mnogih karakteristika ove nadrealne igre.

Naturalizacija je vidljiva iz razgovora sa Zijom, Afganistancem s kojim smo razgovarali početkom 2021. godine za vrijeme njegovog boravka u bosansko-hercegovačkom migrantskom kampu Lipa: „Nikada nećemo odustati. Nastavit ćemo – to je naš put. Jednom ćemo uspjeti, a kad dođemo u Italiju – tamo će biti bolje. Ovo je sezona gejminga (engl. *gaming season*). Oni [policija] rade svoj posao, ali mi imamo svoj način“. Razgovori s mnogim sugovornicima u sličnoj poziciji kao i Zia ostavljaju dojam da, gledano iz perspektive ljudi u pokretu, rezultat igre ne ovisi toliko o ne/probojnosti samih granica ili o kompetencijama igrača, koliko o logici višeg reda. Razgovori o budućem gejmu i dolasku na željenu destinaciju često se zaključuju s „inšallah“, „ako bog da“.

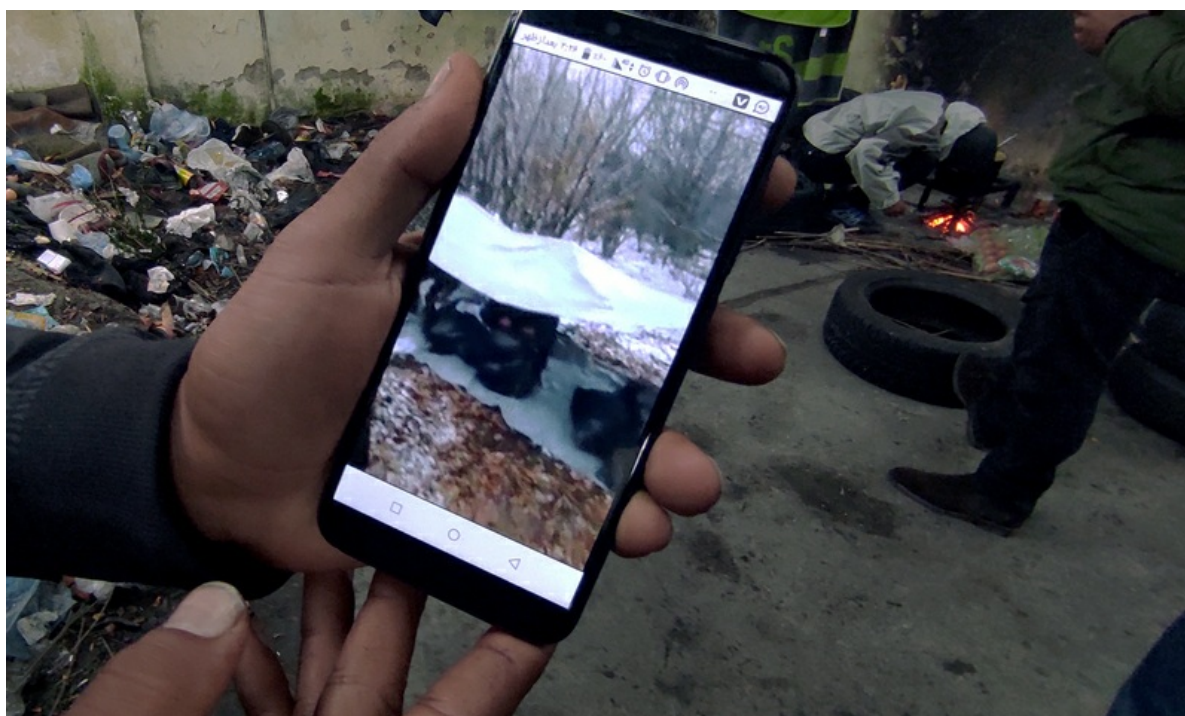

Smrznute tenisice - prizor iz gejma kroz Hrvatsku. Bihać, proljeće 2021. Foto: Bojan Mucko

Claudio Minca i Jessica Collins konceptualiziraju pak gejmu kao „prostornu taktiku“ koja se temelji „na specifičnoj neformalnoj geografiji sastavljenoj od informacija koje putuju društvenim mrežama, od krijumčarskih mreža, improviziranih i institucionalnih izbjegličkih kampova i neformalnih ruta preko planina, rijeka i polja u regiji“ (2021). Ovo dvoje autora smatraju da pojam gejma odražava osjećaj ponosa koji migranti imaju podjednako i ako uspješno prijeđu granicu, kao i ako prežive pušbek. „Prakse povezane s igrom u konačnici otkrivaju iznimnu odlučnost izbjeglica da stvore međuprostore, nevidljive mreže i 'rupe u zidovima' koje im dopuštaju da se, usprkos teškoćama, suprotstave graničnim politikama u regiji“. U takvom nadmudrivanju između ljudi u pokretu i represivnog aparata, gejmu je istodobno i izraz autonomnog upravljanja vlastitim migracijskim kretanjem (v. autonomija migracija) i „tehnika discipliniranja“ (Minca i Collins 2021) iregulariziranog kretanja iskazana suvošću samog putovanja, ali i nasiljem koji ljudi u pokretu

prolaze tijekom pušbeka.

Čekanje povoljne situacije za odlazak u gej m sastavni je dio misije, kako je ona shvaćena u gejmerskoj kulturi kao „zadatak [...] koji lik ili grupa likova kojima upravlja igrač mora izvršiti da bi zaslužila nagradu“. Čekanje podrazumijeva usklađivanje parametara na mnogo razina, od prilagodbe godišnjem dobu i iščekivanja vremenske prognoze, pa do usklađivanja s krijumčarima i članovima grupe s kojom se planira polazak. Fiksna, uopćena pravila, međutim, ne postoje – radi se o neprestanoj improvizaciji i prilagođavanju lokalnim okolnostima, društvenom, vremenskom i prostornom kontekstu pojedinog gejma. S obzirom na to da se put ljudi u pokretu odvija često kroz teže prohodne pa i opasne terene (v. naoružani krajolik), planinama i kroz šume, proljeće i ljeto su, prema sugovornicima iz Asifove grupe, povoljniji za polazak radi gušćeg lišća koje omogućuje manju vidljivost. To je doba godine zasigurno povoljnije za prelasku i zbog terena koji je lakše prohodan kad nema snijega i hladnoće. Pojedine skupine migranata u gej m kreću samoorganizirano, dok druge pokušavaju prijeći granicu uz pomoć krijumčara, a neki pojedinci se odlučuju i na samostalni gej m. S obzirom na način kretanja razlikuju se i vrste gej mova, pa su se tako ustalili nazivi kao što su *walk game*, *truck game*, *taxi game*, *train game*, *container game*. Za razliku od navedenih izraza koji pripadaju engleskom jeziku, u razgovorima o gej mu koriste se i izrazi koji pripadaju jezicima sudionika gej ma a oni ih upotrebljavaju kada o gej mu govore i na engleskom jeziku. *Khod andaz* je tako gej m na koji migrant ide sam, to je samoorganizacijski gej m a izraz bi u doslovnom prijevodu s urdskog značio „vlastiti stil“. *Guarantee game* skuplja je verzija gej ma kojom krijumčar (barem nominalno) garantira dolazak na željenu lokaciju.

Improvizirano sklonište u šumi - prizor iz gejma kroz Hrvatsku. Bihać, proljeće 2021. Foto: Bojan Mucko

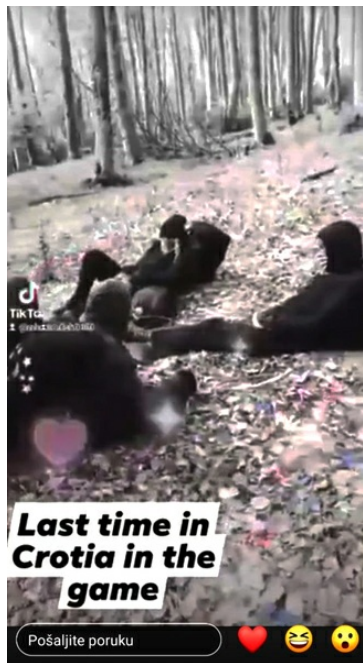
Pripreme za gej m usmjerene su na pribavljanje osnovne opreme za kampiranje (poput ruksaka, vreće za spavanje i prijenosnih punjača mobitela), obuće (sportskih tenisica za lakše trčanje šumom), sportske odjeće i hrane potrebne za višednevni, a ponekad i višetjedni boravak u ekstremnim vanjskim uvjetima. Oprema i hrana pribavljaju se ili humanitarnim donacijama uz pomoć lokalnih i međunarodnih promigrantskih organizacija ili se kupuju vlastitim sredstvima. I jedan i drugi način pogoduje ekonomiji mjesta iz kojeg se kreće u gej m. Da su i lokalni vlasnici dućana sponzori s pojmom gej ma i nužnošću da se ljudi u pokretu za njega opreme, vidljiva je i u nazivu dućana *GAME SHOP*, svojedobno otvorenom u jednom od kontejnera unutar provizornog kampa Lipa. Na popisu hrane koja se kupuje za gej m (popisu koji je promjenjiv i podložan improvizaciji) nalaze se kruh, voda, slatkiši i luk (v. čebula), kao i energetska pića te kečap i majoneza koji se, kako kazuju neki od naših sugovornika, koriste zbog praktičnosti plastične ambalaže iz koje se sadržaj na kruh može istisnuti brzinski, s nogu, svugdje, pa i u šumi. Terenski uvid vezan uz ova dva prehrambena artikla nudi pojašnjenje napisa u medijima iz lipnja 2020. godine, kada je Amnesty International, na temelju uvida Danskog vijeća za izbjeglice, nakon što su to učinili i neki strani te domaći mediji, javnost izvijestio o jednom od slučajeva ekstremnog nasilja hrvatske policije nad izbjeglicama, a koje je uključivalo i mazanje kečapa, majoneze i šećera po njihovoj kosi. MUP u svojem priopćenju odbija "pomisao da bi hrvatski policajac napravio takvo nešto niti da ima motiv za to" te se pita koja bi bila simbolika mazanja ljudi kečapom, majonezom i šećerom. Ključ „zagonetke“ je upravo u tome da nema simbolike – kečap i majoneza dio su *game fooda*, a skromno sredstvo preživljavanja pronađeno kod izbjeglica sadističkim je činom transformirano u priručno sredstvo poniženja.

Za gej m, kao uostalom i za cijelo putovanje, iznimno je važan – uz signalizaciju na putu, skloništa, sigurne kuće i znanja o putu općenito (v. mobilna zajednička dobra) – mobitel. Multifunkcionalnost tog priručnog uređaja omogućuje navigaciju pomoću GPS tehnologije i izvanmrežnu uporabu zemljopisnih karata radi kretanja i odabira najsigurnijih ruta, za izbjegavanje prirodnih opasnosti, kao i taktičko nadmudrivanje s policijom.

U zanimljivom metodološkom postupku participativnog vizualnog bilježenja gej ma, istraživačica Karolína Augustová

zamolila je sugovornike da sami fotografiraju situacije i detalje koji najbolje opisuju njihovo iskustvo vezano uz gej. Oni su na svojim fotografijama zabilježili i posljedice pušbeka, a Augustová primjećuje da su strah i zlostavljanje, zatvaranje i nasilje temeljna iskustva uhvaćena na fotografijama (2021: 208). Naša sugovornica Tamanna opisala je vlastita iskustva pušbeka, od koje je jedno bilo posebice nasilno i traumatično, kada joj slovenska policija nije htjela pomoći s ozljedom zadobivenom u gejmu, a hrvatski joj je policajac namjerno dodatno ozlijedio stopalo. Ona i njezin suprug su kroz Hrvatsku prošli uspješno tek s tridesetim gejmom. Pušbek i gej su, kao što i ovaj primjer pokazuje, lice i naličje svakodnevice tisuća ljudi u pokretu.

Dolazak na željenu destinaciju ponekad se, na društvenim mrežama ili u privatnim porukama, označuje s *game over*. Međutim, za sve one koji uspiju proći gej dolazak do finalne destinacije ujedno znači početak jedne nove, podjednako zahtjevnice igre, izgradnje života u novoj sredini, ili pak početak novog kruga vraćanja i ponovnih pokušaja prelazaka odnosno novih gejmov.

Prizor iz gejma iz Hrvatske podijeljen na društvenoj mreži. Proljeće 2021. Snimak zaslona. Foto: Bojan Mucko
29. 12. 2022.

Literatura

Augustová, Karolína. 2021. „Photovoice as a Research Tool of the 'Game' Along the 'Balkan Route'“. U *Visual Methodology in Migration Studies. New Possibilities, Theoretical Implications, and Ethical Questions*. Karolina Nikielska-Sekula i Amandine Desille, ur. Cham: Springer, 197-215.

Hamari, Juho. 2019. "Gamification". U *The Blackwell Encyclopedia of Sociology*. George Ritzer i Chris Rojek, ur. Malden etc.: John Wiley & Sons, Ltd.

Minca, Claudio i Jessica Collins. 2021. „The Game. Or, ‘the Making of Migration’ along the Balkan Route“. *Political Geography* 91.